

Nd.

32. Frumvarp til laga

[32. mál]

um ættleiðingu.

(Lagt fyrir Alþingi á 72. löggjafarþingi, 1952.)

1. gr.

Með leyfi forseta Íslands, sem dómsmálaráðherra veitir í umboði hans, getur sá, sem orðinn er 25 ára, tekið að sér kjörbarn.

Nú ættleiða hjón barn og nægir þá, að annað þeirra sé orðið 25 ára.

2. gr.

Eigi má veita þeim, sem sviptur er lögræði, leyfi til ættleiðingar nema hann ættleiði ásamt lögráða maka og fái samþykki lögráðamanns. Þó er heimilt að veita þeim, sem sviptur er lögræði, leyfi til að ættleiða barn maka síns, enda komi leyfi lögráðamanns til.

3. gr.

Öðru hjóna má því aðeins veita leyfi til ættleiðingar, að hitt sé horfið, geðveikt eða fáviti. Þó getur annað hjóna með samþykki hins ættleitt barn þess eða kjörbarn.

4. gr.

Ekki er öðrum en hjónum heimilt að ættleiða saman.

Meðan ættleiðandi er á lífi, verður kjörbarn hans eingöngu ættleitt af maka hans.

5. gr.

Eigi má ættleiða þann, sem er 12 ára eða eldri, án samþykkis hans.

6. gr.

Samþykki foreldra þarf til ættleiðingar barns þeirra yngra en 21 árs. Ef annað foreldra er horfið, geðveikt eða fáviti, eða fer eigi með foreldravald, er samþykki hins nægilegt. Ef þannig er ástatt um bæði foreldri þarf samþykki lögráðamanns.

Áður en ákvörðun er tekin, skal, ef unnt er, leita umsagnar þess foreldris, sem eigi þarf að samþykkja ættleiðingu. Ef sérstakur lögráðamaður er skipaður, skal leita umsagnar hans.

Ef sá, sem ættleiða á, er í hjónabandi, þarf samþykki maka.

7. gr.

Ef maður er sviptur lögræði, má eigi ættleiða hann án samþykkis lögráðamanns.

8. gr.

Leyfi til ættleiðingar verður því aðeins veitt, að ætla megi ættleiðinguna kjörbarninu heppilega, og ætlun kjörforeldra er að ala það upp, það hefur verið alið upp hjá þeim eða aðrar sérstakar ástæður eru fyrir hendi.

Dómsmálaráðuneytið skal, áður en ákvörðun um ættleiðingarleyfi er tekin, afla sem gleggstra upplýsinga um hagi væntanlegs kjörforeldris og kjörbarns. Einnig skal leita umsagnar barnaverndarnefndar.

Ef barn er ættleitt, skal ættleiðandi vera þeim kostum búinn, að hann geti veitt því sæmilegt uppeldi. Hann skal hafa óflekkað mannorð og eigi háður siðferðilegu, heilbrigðislegum eða fjárhagslegum annmörkum.

Ef ættleiðandi á arfgenga niðja, verður leyfi til ættleiðingar eigi veitt nema sérstaklega standi á.

9. gr.

Leyfi til ættleiðingar má ekki veita eigi ættleiðandi að inna af hendi sérstaka greiðslu fyrir hana.

Ef foreldri greiðir með kjörbarni vegna ættleiðingar, má binda leyfi því skilyrði, að tryggt sé, að greiðsla renni til kjörbarns eða framfærslu þess.

10. gr.

Í ættleiðingarleyfi má ákveða, að kjörbarn kenni sig til kjörforeldris.

Tilkynna skal viðkomandi presti um ættleiðingu og nafnbreytingu kjörbarns. Skal hann geta þessa í kirkjubók. Sama gildir um niðurfellingu ættleiðingar.

11. gr.

Foreldravald og önnur lögráð, ásamt réttindum og skyldum þeim samfara, flytjast við ættleiðingu til ættleiðanda. Lýkur þá framfærsluskyldu kjörbarns og foreldris þess.

Um erfðir kjörbarns, foreldra þess og kjörforeldra fer að erfðalögum.

12. gr.

Kjörbarn, ættleitt af hjónum, hefur sömu réttarstöðu gagnvart þeim og sameiginleg börn þeirra. Sama er um réttarstöðu barns, er annar maki ættleiðir kjörbarn eða eigið barn hins.

Nú skilja hjón og skipa skal forráðum kjörbarns, og náð samband var milli annars hjóna og kjörbarns fyrir giftingu, og skal þá að jafnaði veita því forræði barnsins.

13. gr.

Ekki skapast að lögum við ættleiðingu fjölskyldutengsl milli kjörbarns og ættar kjörforeldris, og eigi heldur milli kjörbarna innbyrðis.

14. gr.

Dómsmálaráðherra getur fellt niður ættleiðingu, ef kjörforeldri og kjörbarn eru sammála um að æskja þess. Ef annar aðili er sviptur lögráðum, þarf einnig samþykki lögráðamanns. Ef kjörbarn er ólögráða, verður ættleiðing ekki felld niður samkvæmt þessu ákvæði.

15. gr.

Krefjast má þess, að ættleiðing verði felld niður með dómi, ef telja verður það varða kjörbarn miklu, einkum ef kjörforeldri brýtur verulega af sér gegn kjörbarni eða vanrækir verulega þær skyldur, sem á því hvíla vegna ættleiðingar, tekur hættulegan sótt næman sjúkdóm eða geðveiki, hneigist til drykkjuskapar eða annarra lasta. Kröfu um niðurfellingu ættleiðingar samkvæmt þessari grein skal kjörbarn gera. Ef kjörbarn er ólögráða, geðveikt eða fáviti, getur lögráðamaður þess, foreldri eða hlutaðeigandi yfirvald gert kröfu um niðurfellingu ættleiðingar.

16. gr.

Krefjast má þess, að ættleiðing verði felld niður með dómi, brjóti kjörbarn verulega af sér gagnvart kjörforeldri með ofbeldi eða illmælum, það hneigist til afbrota eða annarra lasta.

Ef kjörbarn reynist haldið geðveiki, vera fáviti, haldið öðrum verulegum andlegum eða líkamlegum annmarka, alvarlegum og langvarandi sjúkdómi, og ætla meg, að það hafi verið haldið annmarka þessum eða sjúkdómi fyrir ættleiðingu, og jafnframt að kjörforeldri hafi þá ekki verið um þetta kunnugt, þá má krefjast þess, að ættleiðing verði felld niður með dómi. Slik krafa skal að jafnaði gerð innan 5 ára frá dagsetningu ættleiðingarleyfis.

Kröfu um niðurfellingu ættleiðingar samkvæmt þessari grein skal kjörforeldri gera. Ef kjörforeldri er geðveikt, fáviti eða svipt lögræði, getur lögráðamaður þess gert kröfu um niðurfellingu ættleiðingar.

17. gr.

Nú hafa hjón ættleitt barn saman, og tekur þá niðurfelling ættleiðingar til þeirra beggja, enda þarf þá samþykki beggja hjóna og kjörbarns, sbr. 14. gr. — Annað hjóna getur þó, þegar ríkar ástæður eru fyrir hendi, krafist niðurfellingar ættleiðingar, þó að hitt vilji sæta brotum eða annmörkum kjörbarns, þeim er í 1. málsgrein 16. gr. getur. Svo má og fella niður ættleiðingu samkvæmt 15. gr., þó að þær aðstæður, er þar greinir, varði aðeins annað kjörforeldri. Krefjast má, að ættleiðing verði felld niður samkvæmt 2. málsgr. 16. gr., þó að öðru kjörforeldri hafi verið kunnugt um annmarka á barninu, en þó ekki eftir kröfum þess kjörforeldris eins.

18. gr.

Áður en ákvörðun er tekin um niðurfellingu ættleiðingar samkvæmt 15. og 16. gr., skal dómari, ef unnt er, fá umsögn þeirra aðila, sem veita þurftu samþykki til ættleiðingar eða rétt áttu á að láta álit sitt í ljós um ættleiðingu samkvæmt ákvæðum laga.

19. gr.

Ef kjörforeldri og kjörbarn eigast, fellur ættleiðing niður.

20. gr.

Er ættleiðing fellur niður, lýkur lögskiptum vegna ættleiðingar milli kjörforeldris og kjörbarns. Þó er kjörbarni heimilt að kenna sig til kjörforeldris, leyfi dómsmálaráðherra það eða viðkomandi dómari. Annars takast aftur lögskipti kjörbarns og foreldra.

21. gr.

Ákveða má, með samningi við erlent ríki, að ríkisborgarar þess geti eingöngu ættleitt eða orðið ættleiddir hér á landi samkvæmt ákveðnum samningsbundnum skilyrðum.

Samsvarandi ákvarðanir má gera um niðurfellingu ættleiðingar, þegar kjörbarn er erlendur ríkisborgari.

22. gr.

Ákveða má með reglugerð, að því er tiltekin erlend ríki varðar, að íslenzkir ríkisborgarar megi eingöngu ættleiða þar eða þeir verði aðeins ættleiddir þar samkvæmt ákveðnum skilyrðum.

Á sama hátt má ákveða, að ættleiðingu verði ekki slitið samkvæmt íslenskum lögum í erlendu ríki, ef kjörbarn er íslenzkur ríkisborgari.

23. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Ættleiðing merkir í lagafrumvarpi þessu sama og adoption á öðrum tungumálum Evrópu. Ættleiðing, í merkingu frumvarpsins, stafar frá rómverskum rétti. Þegar í upphafi 19. aldar, með konungsráskurði 13. des. 1815, er danska kansallínu heimilað að gefa út, í nafni konungs, slík leyfi, er engir eru lífsferfingjar til, og með konungsráskurði 23. des. 1864 I 2 er kansallínu heimilað að gefa út slík leyfi, þó að lífsferfingjar séu til. Þessir konungsráskurðir voru ekki birtir hér á landi, en hefur verið beitt hér og þeir raunar staðfestir í konungsráskurði um verksvið landshöfðingjans yfir Íslandi, birtum í A-deild Stjórnartíðinda 1875, augl. nr. 2, 22. febrúar. — Svo sem úrskurðir þessir bera með sér, eru þar fáar reglur settar um skilyrði og verkanir ættleiðingar og hafa ýmsar reglur skapast í þessu efni við venjur í stjórnvaldsmeðferð, en svo sem vænta má eru hinar ólögbundnu reglur um margt á reiki.

Lagabálkur um ættleiðingu var lögfestur hjá hinum Norðurlandþjóðunum um 1920, en var ekki tekinn upp hér á landi. Mun því hafa valdið m. a., að ættleiðingar voru þá fátíðari en nú (sjá síðar) svo og að hinar ólögbundnu reglur, sem beitt hafði verið, og í aðalatriðum voru lögfestar í Norðurlandalögum, höfðu ekki valdið erfiðleikum í framkvæmdinni. Ísland tók þó þátt í samningi milli Norðurlandanna, er gerður var 1931, um alþjóðleg einkamálaréttarákvæði um hjúskap, ættleiðingu og lögrád. Samningur þessi var staðfestur með lögum nr. 29 8. sept. 1931. Nú, hin síðustu ár, hefur orðið enn þýðingarmeira en áður að vel væri um hnúta búið, að því er varðar reglur um ættleiðingu, hæði vegna mikið aukins fjölda ættleiðinga og vegna hinna nýju reglna erfðalaganna frá 1949, um erfðir kjörbarna, en þar er um að ræða mjög róttæka réttarbót kjörbörnum til handa, sem athygli hefur vakið víðar en hér á landi. Varpa mætti fram þeirri spurningu, hvort ástæða væri til, þessa vegna, að setja strangari skilyrði fyrir ættleiðingarleyfum, þegar lífsferfingjar eru fyrir (þ. e. ættleiðandi á arfgenga niðja). Lausn frumvarpsins sýnist þó eðlilegust (sjá aths. um viðeigandi grein).

Svo sem áður var sagt, hefur ættleiðingum fjölgað allmikið hin síðari ár. Fyrstu 5 árin eftir að stjórnvaldið var flutt inn í landið, 1904—1908, voru veitt 6 ættleiðingarleyfi samtals, næstu 5 ár, 1909—1913, voru leyfin 15. Í lok fyrri heimsstyrjaldar fjölgaði ættleiðingunum nokkuð og voru leyfin um 10 ár hvert fram um 1930. Síðustu 20 árin hefur fjöldi leyfanna verið eins og hér segir:

1932 14, 1933 12, 1934 14, 1935 16, 1936 12, 1937 9, 1938 12, 1939 11, 1940 25, 1941 22, 1942 21, 1943 37, 1944 39, 1945 34, 1946 34, 1947 58, 1948 38, 1949 65, 1950 57, 1951 56.

Á fyrstu 8 mánuðum ársins 1952 hafa verið veitt 34 leyfi.

Kjörbarna er víða getið í gildandi lögum. Ákvæði þessa frumvarps munu yfirleyt ekki haggja gildi þeirra lagaákvæða, enda munu þau ekki brjóta í bága við ákvæði þess.

Um 1. gr.

Rétt þykir, að ættleiðandi (annar, sé um hjón að ræða) hafi náð þroska 25 ára manns. Hins vegar er vikið frá þeirri kröfu, sem gerð er í löggjöf Norðurlanda, að bæði hjónin hafi náð þessum aldri, en algengt er, að kona sé miklum mun yngri en eiginmaður, og óeðlilegt væri, ef fullorðinn maður, kvæntur ungri konu, yrði að bíða um árabíl eftir leyfi til ættleiðingar, sökum æsku eiginkonu.

Um 2. gr.

Ekki sýnist rétt að heimila ólögráða aðila ættleiðingu, nema hann ættleiði með lögráða maka eða með samþykki hans, sbr. 2. málslíður.

Um 3. gr.

Aðalregla er, að aðili í hjónabandi megi eingöngu ættleiða barn með maka sínum. Þó er í greininni gert ráð fyrir því, að annað hjóna ættleiði barn hins. Rétt þykir, í þeim tilvikum, sem í 1. málslíð greinir, að heimila hinu hjóna ættleiðingu.

Um 4. gr.

Eigi þykir rétt að heimila ógiftu fólki, sem saman býr, að ættleiða saman, enda getur það slitið sambandi sínu án afskipta ríkisvaldsins. Enn síður kemur til mála, að þeir megi ættleiða saman, sem ekkert slíkt samband er með.

Um 5. gr.

Líta verður þannig á, að aðili, sem er 12 ára, hafi náð þeim þroska, að hann geti sagt um, hvort hann æski skipta forráðamanna og umhverfis.

Um 6. gr.

Þörf þykir á því, að foreldrar eða foreldri samþykki ættleiðingu barns þeirra, er eigi hefur náð 21 árs aldri, enda verður að telja að almennt hafi foreldri hönd í bagga með uppeldi barns síns, þótt það hafi náð sjálfræðisaldri.

Um 3. mgr. skal tekið fram, að ekki þykir rétt, að annað hjóna geti, upp á sitt eindæmi, stofnað til þýðingarmikilla sambanda (t. d. framfærsluskyldu).

Um 7. gr.

Þær ástæður, er varða sviptingu lögræðis, mundu að jafnaði einnig gera aðila óhæfan til að taka einn ákvörðun um ættleiðingu sína.

Um 8. gr.

Ætlun ættleiðingar er sú, að kjörbarn verði almennt ekki verr sett en það áður var. Rétt þykir því að gera lágmarkskröfur til ættleiðanda, sem veitingavaldið metur hverju sinni, samkvæmt bendingum greinarinnar.

Um 4. málsg. — Að jafnaði eru ekki eins ríkar ástæður til leyfisveitingar, ef ættleiðandi á arfgenga niðja (börn, barnabörn o. s. frv.). Ekki þykir samt rétt að banna ættleiðingu með öllu, er svo stendur á, og ber veitingavaldinu að meta aðstæður hverju sinni.

Um 9. gr.

Greiðslur af hendi ættleiðanda mundu ekki eiga rétt á sér, enda gætu þá önnur sjónarmið ráðið en heill kjörbarns.

Siðari málsgr. er ætlað að koma í veg fyrir, að fólk ættleiði sér til fjárhagslegs ávinnings, enda væri slík ættleiðing kjörbarni eigi hagkvæm.

Um 10. gr.

Þarfnast ekki skýringar.

Um 11. gr.

Um framfærsluskyldu er ákveðið í 5. og 6. gr. framfærslulaga nr. 80 1947, en um erfðir í 18. gr. erfðalaga nr. 42 1949.

Um 12. gr.

Þarfnast ekki skýringar.

Um 13. gr.

Ekki þykir rétt, að ættleiðandi geti með ættleiðingu stofnað fjölskyldu sinni eða ættingjum nokkrar skyldur, svo sem framfærsluskyldu, enda ráða persónuleg sjónarmið hans ættleiðingu. Þá þykir ekki heldur rétt, að ættleiðing hafi í för með sér slíkar skyldur innbyrðis milli kjörbarna, enda þau sjaldnast spurð um vilja sinn til ættleiðingar vegna æsku.

Um 14.—16. gr.

Eigi þykir að jafnaði rétt, að ættleiðing haldist, ef kjörbarn og kjörforeldri eru sammála um niðurfellingu.

Í 15. gr. eru raktar þær ástæður, sem geta valdið niðurfellingu ættleiðingar með dómi, og sérstaklega varða hagsmuni kjörbarns.

Þá fjallar 16. gr. um lík tilvik, er kjörbarn er annmörkum háð, en kjörforeldri er ekki ætlaður réttur til þess að krefjast niðurfellingar með dómi nema vegna annmarka á kjörbarni, sbr. hins vegar viðtækara orðalag 15. gr. — Nánari skýringa þykir eigi þörf.

Um 17. gr.

Niðurfelling ættleiðingar tekur til beggja kjörforeldra og þarf að jafnaði samþykki þeirra beggja til þess að ættleiðing verði felld niður skv. 14. og 16. gr. — Rétt þykir þó, í undantekningar tilvikum, að annað hjóna geti einhliða krafizt niðurfellingar, t. d. þegar kjörbarn hefur sýnt ríka brotahneigð eða annmarkar þess eru svo alvarlegs eðlis, að óeðlilegt þætti, að kjörforeldri þyrfti að sæta þeim.

Um 18. gr.

Þarfnast ekki skýringar.

Um 19. gr.

Fráleitt þykir, að annað hjóna sé kjörbarns hins, en ekkert er því lagalega til fyrirstöðu, að kjörforeldri og kjörbarns stofni til hjúskapar, ef skyldleiki eða aðrar ástæður hamla ekki.

Um 20. gr.

Eðlilegast er, að fyrri tengsl kjörbarns og ættingja þess takist að nýju við niðurfellingu ættleiðingar, svo sem framfærsluréttur og framfærsluskylda.

Um 21. og 22. gr.

Ákvæði greina þessara eru sett með tilliti til milliríkjasamninga um efni laga þessara, sbr. samning milli Norðurlanda frá 6. febr. 1931, um alþjóðleg einkamála-réttarákvæði, um hjúskap, ættleiðingu og lögráð (sbr. l. 29 1931).